

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شناختنامہ رشتہ
فکفہ و کلام

مدرسہ علمیہ عالی نواب

معرفی اجمالی رشته

رشته فلسفه و کلام اسلامی یکی از رشته‌های زیرمجموعه علوم انسانی است که به بررسی و تحلیل مسائل فلسفی و کلامی مرتبط با دین اسلام می‌پردازد. این رشته به طلاب کمک می‌کند تا با استفاده از استدلال‌های عقلانی، به بررسی اصول دین و پاسخ به شبهات بپردازند.

این رشته، یکی از رشته‌های تحصیلی مهم در حوزه علوم انسانی و اسلامی است که به بررسی مسائل بنیادی در فلسفه و الهیات اسلامی می‌پردازد. رشته فلسفه و کلام اسلامی به تحلیل و ارزیابی فلسفه‌های اسلامی و غربی، و همچنین مفاهیم اساسی کلام اسلامی، یعنی مباحث مربوط به اصول اعتقادات و باورهای دینی، اختصاص دارد.

فلسفه اسلامی بر پایه آثار فیلسوفان بزرگی مانند ابن سینا، فارابی، ملاصدرا و دیگر اندیشمندان اسلامی بنا شده است. این بخش از رشته بر بررسی مسائلی مانند وجود، ماهیت، عقل، نفس، علت و معلول و رابطه خدا و انسان تمرکز دارد. مکاتب مهم فلسفه اسلامی شامل موارد زیر است:

- فلسفه مشاء: بر پایه آرای ارسطو و گسترش آن توسط فیلسوفان اسلامی همچون ابن سینا.
- فلسفه اشراق: که توسط سهروردی تأسیس شد و به موضوعاتی مانند نور و ظلمت و معرفت شهودی می‌پردازد.
- حکمت متعالیه: که توسط ملاصدرا پایه‌گذاری شد و تلفیقی از فلسفه مشاء، اشراق و عرفان است. ملاصدرا مفاهیمی چون "حرکت جوهری" و "اصالت وجود" را مطرح کرد.

کلام اسلامی: با نگاهی دین‌محور و دفاعی، به تبیین، تقویت و صیانت از عقاید خاص اسلامی در مواجهه با پرسش‌ها، شبهات و چالش‌های فکری مختلف می‌پردازد. این بخش به موضوعاتی مانند نبوت، امامت، معاد، عدل الهی و سرنوشت انسان می‌پردازد و پل ارتباطی بین حقایق ثابت دین و ذهنیت‌های متغیر انسان در طول تاریخ است.

در مجموع، این رشته ابزار تفکر عمیق، انتقادی و نظام‌مند را در اختیار طلبه قرار می‌دهد تا هم ژرفای ایمان خود را افزایش دهد و هم توانایی هدایت فکری جامعه را پیدا کند.

ضرورت تحصیل، بیان اهمیت و فواید

ضرورت یک رشته را در اهداف آن باید جستجو کرد. هدف اصلی این رشته تربیت کارشناسان معارف اسلامی و ایجاد زمینه مناسب برای تربیت مبلغین آشنا به اصول و معارف اسلامی است. همچنین، طلاب با علوم عقلی شامل فلسفه، کلام و منطق آشنا می‌شوند تا از وقوع خطا در تفکر جلوگیری کنند و با روش‌های مختلف تفسیر و فهم دقیق قرآن و متون اسلامی آشنا شوند.

دفاع از ایمان در عصر شک و شبهه، فایده جاری این رشته است. امروزه، طلاب با موجی از اطلاعات، نقدها، و شبهات سازمان‌یافته در فضای مجازی مواجه هستند که اغلب با تکیه بر علوم غربی و زبان پیچیده فلسفی مطرح می‌شوند. ضرورت ورود به این رشته از اینجا آغاز می‌شود:

- سلاحي در برابر فيک‌نيوزهاي اعتقادي: کلام اسلامی به طلاب منطق، برهان و مبانی عقلانی را می‌آموزد تا بتوانند نه تنها به دفاع از عقاید بپردازند، بلکه در مقابل هر ادعای فکری جدید (اعم از الحاد، شکاکیت یا برداشت‌های نادرست از دین) موضع مستحکم بگیرند. این رشته “چگونه فکر کنیم” را آموزش می‌دهد، نه فقط “چه چیزی را باور کنیم”.

- ديپلماسی فکری: آشنایی با فلسفه و کلام تطبیقی (بررسی فرقه‌ها و ادیان) ابزاری حیاتی برای گفت‌وگوی سازنده است. طلبه امروز باید بتواند با افراد دارای تفکرات مختلف (از سکولاریسم تا سایر ادیان) وارد بحث شود و از موضع انفعالی به موضع تبیین‌گر و مؤثر تغییر موضع دهد.

تعالی علمی و عمق بخشیدن به فهم دین جهتی دیگر از ضرورت و فایده مندی این رشته است. این رشته، بنیان علوم عقلی است. اما تأکید ما باید بر عمق بخشی باشد:

- قرآن‌شناسی عمیق: آشنایی با منطق و فلسفه، کلید فهم لایه‌های عمیق‌تر متون دینی، به‌ویژه قرآن کریم است. این علوم ابزارهایی را فراهم می‌کنند که طلبه را از تفسیر ظاهری به سمت فهم حکمت و غایت هدایت می‌کنند.

- تولید تمدن: تاریخ نشان داده است که تمدن‌های بزرگ دینی، همواره بر پایه فلسفه و کلام پویا بنا شده‌اند. تربیت متخصصان کلام، تضمین می‌کند که جهان‌بینی اسلامی بتواند همواره با تحولات فکری تمدن بشری همگام شده و حرفی نوین برای ارائه داشته باشد.

هدف اصلی یعنی تربیت مبلغ، در دنیای امروز نیازمند تجهیزات جدیدی است:

- مبلغ تأثیرگذار: مبلغ امروزی صرفاً نباید پاسخگوی سؤالات ساده باشد، بلکه باید منتقد مسائل پیچیده باشد و بتواند پایه‌های فکری مخاطب جوان را که توسط فرهنگ عامه متزلزل شده، مجدداً استحکام بخشد. این رشته، استدلال‌های منطقی را جایگزین ادعاهای صرف می‌کند.

ارتباط این رشته با سایر رشته‌های تخصصی و شئون طالبگی

رشته فلسفه که مادر علوم است، ابتدا زیرساخت و مبانی قوی هر تفکری را فراهم میکند و سپس با فراگیری این مبانی، ذهن طلاب را در تعمیق مطالب علوم دیگر تقویت و تشدید میکند. در پایان قدرت پاسخ‌گویی طلاب در پرتو یادگیری فلسفه و کشف روابط فلسفه با دیگر علوم، به منصفه ظهور می‌رسد

فلسفه و کلام اسلامی ریشه در تلاش فیلسوفان مسلمان برای توسعه دانش عقلی دارد؛ به گونه‌ای که فلسفه که در قرون اولیه اسلامی حدود دویست مسئله داشت، توسط فلاسفه مسلمان به هفتصد مسئله افزایش یافت.

هدف اصلی این رشته، "دین‌شناسی فلسفی-کلامی" و "دفاع عقلانی از دین" است. برای ورود به این عرصه، تسلط کافی بر زبان عربی و منطق به عنوان پیش‌نیاز ضروری مطرح است.

در شرایط کنونی که پس از انقلاب اسلامی ایران، فریادگر احیای تمدن اسلامی هستیم، ناگزیر از آشنایی با آرای کهن و جدید فلسفی و کلامی هستیم تا با داوری میان آنها و برگزیدن حق، به تحکیم بنیان‌های اعتقادی مسلمانان و دفاع از معتقدات اسلامی در برابر سیل شبهات پردازیم.

امتدادات علمی

فلسفه در چهار عنوان معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی، خداشناسی و انسان‌شناسی می‌تواند امتداد خود را در دیگر رشته‌ها نشان دهد.

با بازوی معرفت شناختی فلسفه می توان در علوم شناختی و هوش مصنوعی، بار سنگین افکار و دستاوردهای جدید را نقد و ارزیابی کند یا اینکه در آن بالندگی ایجاد کند.

با نگاه هستی شناسی فلسفی می توان نگرش های متفاوت و جدید در علوم رایج غربی را در ترازوی صحت سنجی قرار داد و برون دادهای عمیق و عریقی را به ارمغان آورد.

فلسفه با نتایج خدانشناسی نیز در میدان فلسفه های مضاف ورود میکند و فلسفه اخلاق، حقوق و سیاست خود را مبتنی بر خدانشناسی فلسفی ارائه نماید.

در پایان آخرین حصه و حیثیت فلسفه، ارائه نظام دقیق و عمیق انسان شناسی است ، ثمره این بعد از فلسفه، مباشرتا و مستقیما در علوم انسانی خواهد بود تا علوم انسانی بومی شده و اسلامی سازی این علوم با فلسفه اسلامی رقم بخورد.

فرصت های شغلی و عرصه های طلبگی

بازار کار برای فارغ التحصیلان رشته فلسفه و کلام به چند عامل بستگی دارد. در این رشته، فارغ التحصیلان عموماً مهارت های تحلیلی، انتقادی و منطقی قوی را به دست می آورند که در زمینه های مختلف به آنها کمک می کند. از طرف دیگر، این رشته می تواند به فهم عمیق تری از مفاهیم فلسفی، اخلاقی و دینی کمک کند که در برخی حوزه های کاری ارزشمند است.

در نهایت، موفقیت در بازار کار برای فارغ التحصیلان رشته فلسفه و کلام نیازمند تلاش، شبکه سازی، پیگیری است. عموماً در رشته فلسفه و کلام، فارغ التحصیلان می توانند در حوزه های زیر فعالیت کنند:

۱- آموزش

فارغ التحصیلان این رشته می توانند در مدارس، دانشگاه ها و موسسات آموزشی به عنوان مدرس فلسفه و کلام اسلامی فعالیت کنند. همچنین، می توانند به عنوان استاد دانشگاه در رشته های مرتبط تدریس کنند.

همچنین در حوزه‌های ذیل نیز قوت تدریس خواهند داشت:

تدریس درس «معارف» در همه دانشگاه‌ها

دبیری درس دین و زندگی و عربی کلیه مقاطع تحصیلی

تدریس در موسسات کنکور و موسسات پژوهشی و اندیشه‌ای

۲- پژوهش

فارغ‌التحصیلان این رشته می‌توانند در مراکز پژوهشی و دانشگاه‌ها به عنوان پژوهشگر در حوزه‌های فلسفه و کلام اسلامی فعالیت کنند. آن‌ها می‌توانند به تحقیق و بررسی مسائل فلسفی و اسلامی بپردازند و نتایج آن را منتشر کنند. آن‌ها می‌توانند به عنوان پژوهشگران در مراکز تحقیقاتی و پژوهشگاه‌ها به بررسی مسائل فلسفی و کلامی مرتبط با اسلام بپردازند و مقالات و کتبی در این زمینه منتشر کنند. فارغ‌التحصیلان می‌توانند در حوزه فعالیت‌های فرهنگی و دینی فعالیت کنند. آن‌ها می‌توانند در موسسات فرهنگی و دینی به عنوان مشاوران، مدرسان و مدیران مشغول به کار شوند.

۳- تبلیغ و ترویج

فارغ‌التحصیلان این رشته می‌توانند در رسانه‌ها به عنوان نویسنده، کارشناس فلسفی و کلامی و تحلیلگر فعالیت کنند. آن‌ها می‌توانند مقالات و کتاب‌های فلسفی و کلامی بنویسند و در برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی شرکت کنند. فارغ‌التحصیلان می‌توانند در حوزه رسانه‌ها و نشریات فعالیت کنند. آن‌ها می‌توانند به عنوان نویسندگان، ویراستاران و مترجمان در مجلات فلسفی و کلامی و نشریات مرتبط مشغول به کار شوند.

۴- مشاوره

فارغ‌التحصیلان این رشته می‌توانند به عنوان مشاوران فلسفی و کلامی در حوزه‌های مختلف فعالیت کنند. آن‌ها می‌توانند به افراد و سازمان‌ها در مسائل فلسفی و اسلامی مشاوره دهند و راهنمایی کنند. همچنین دانش پژوهان و طلاب فلسفه، در رشته مشاوره خانواده با قوت‌هایی که از علم النفس فلسفی به دست خواهد آمد، خوب می‌درخشند.

۵- مدیریت

فارغ التحصیلان این رشته می‌توانند در سازمان‌ها و شرکت‌ها به عنوان مدیران فعالیت کنند. آن‌ها با داشتن دانش فلسفی و کلامی، می‌توانند در تصمیم‌گیری‌های استراتژیک و مدیریتی سازمان‌ها نقش مهمی ایفا کنند.

۶- نویسندگی

رشته فلسفه و کلام اسلامی یکی از رشته‌هایی است که در حوزه علوم انسانی قرار دارد و به مطالعه و تحلیل فلسفه و کلام اسلامی می‌پردازد. این رشته به دانشجویان امکان می‌دهد تا در عرصه‌های مختلفی مانند تحقیقات فلسفی، تدریس، نویسندگی، مشاوره و مدیریت فرهنگی و اجتماعی فعالیت کنند.

ویژگی‌های توانمندی و استعداد مورد نیاز در این رشته

موفقیت در این رشته صرفاً به هوش و استعداد ذاتی خلاصه نمی‌شود، بلکه به سه ویژگی اساسی نیاز دارد: نخست، عطش حقیقت‌جویی؛ به این معنا که طلبه به دنبال فهمیدن باشد، نه صرفاً به دنبال بحث و جدل فکری. دوم، شجاعت فکری؛ توانایی این که گاهی نسبت به باورهای رایج خود شک روشی پیدا کند تا به یقین برسد، و پس از دستیابی به یقین، توانایی ایستادن بر آن با استدلال. سوم، صبر در برابر ابهام؛ چرا که بسیاری از مسائل فلسفی و کلامی پاسخ‌های یک‌خطی و فوری ندارند و گاهی ماه‌ها ذهن طلبه را درگیر می‌کنند.

الفتاب خوب برای سنجش آمادگی اولیه این است که داوطلب با مطالعه کتب شهید مطهری و علامه مصباح یزدی (رحمه‌الله علیهما) و... احساس لذت و شوق کند و در فهم آنها دچار سنگینی و دلزدگی نشود. چنین داوطلبی نشان داده که زیرساخت مناسبی برای ورود به این رشته دارد. در مقابل، کسانی که اهل جزئی‌نگری افراطی هستند و از کلی‌نگری و مباحث انتزاعی گریزانند، این رشته برای آنان دشوار خواهد بود.

و جوه تمایز با سایر رشته‌های مشابه

اول اینکه فلسفه و کلام اسلامی تنها رشته‌ای است که مستقیماً به سراغ بنیادی‌ترین لایه‌های معرفت دینی می‌رود. جایی که سایر رشته‌های اسلامی مانند فقه، اصول، تفسیر یا حدیث به دنبال استخراج حکم، فهم متن یا تفسیر آیات هستند، فلسفه و کلام به دنبال پاسخ به این پرسش است که «اصلاً چرا باید این متن را معتبر بدانیم؟»، «چرا خداوند باید عادل باشد؟» یا «چرا عالم هستی می‌تواند برای ما کشف و شناخت شود؟». این رشته پایه‌های استدلالی همه علوم دیگر دینی را فراهم می‌کند.

دوم اینکه فلسفه و کلام اسلامی به لحاظ روشی، متکی بر عقل برهانی است، در حالی که سایر رشته‌های اسلامی عمدتاً روش‌های نقلی، تفسیری یا فقهاتی دارند. این تفاوت روش شناختی باعث می‌شود که فلسفه و کلام بتواند با دیگر نظام‌های فکری جهانی (اعم از فلسفه غرب، ادیان دیگر یا مکاتب الحادی) وارد گفتگوی انتقادی شود و از معارف دینی با زبان عقلانی دفاع کند. این قابلیت گفتگوی بین‌فرهنگی و بین‌الادیانی، وجه تمایز مهمی است که در سایر رشته‌های حوزوی کمتر دیده می‌شود.

فراگیری علوم و مهارت‌هایی برای پیشرفت و اثرگذاری بیشتر

- علوم نقلی: تفسیر قرآن، فقه الحدیث، رجال، مختلف الحدیث
- فقه و اصول: فقه‌های مضاف، فقه و مصلحت، فقه و عرف، فقه و عقل و قوت در مباحث الفاظ علم اصول
- تاریخ تحلیلی اسلام و ایران

اساتید برجسته

استاد میردامادی	استاد مسعودی	استاد زمانی
استاد حسینی شریف	استاد وطن دوست	استاد جوارشکیان
استاد عزتی	استاد فیض آبادی	استاد عارفی
	استاد موسوی بایگی	استاد کهنسال

کتاب‌های شاخص و منابع اصلی

شواهد الربوبية	نهاية الحكمة	بداية الحكمة
شوارق الالهام	كشف المراد	شرح منظومه
تاریخ فلسفه اسلامی استاد فنایی	تاریخ فلسفه غرب آنتونی کنی و کاپلستون	محاضرات

مرزآپایی تخصصی رشته فوقی در مدرسه نواب

مدرسه علمیه نواب به عنوان نخستین مدرسه تخصصی استان خراسان، نقشی بی‌بدیل در پایه‌ریزی و گسترش علوم عقلی و اعتقادی در این خطه داشته است. آنچه این مدرسه را متمایز می‌کند، نه فقط قدمت و تقدم تاریخی، بلکه انباشت تجربه گرانبهای چندین دهه فعالیت تخصصی در این عرصه و بهره‌مندی از اساتید طراز اول در فلسفه و کلام اسلامی است. این سرمایه عظیم علمی و تربیتی، در وجود فارغ‌التحصیلان مدرسه متبلور شده است؛ چهره‌هایی که امروز در جای جای مراکز علمی، فرهنگی و اجرایی مشهد مقدس و حتی سراسر کشور، حضوری مؤثر و پررنگ دارند و این خود گواه روشنی بر کیفیت و عمق آموزش‌های این مدرسه تخصصی است.

مدرسه علمیه نواب با درک تحولات فکری جهان معاصر چالش‌های اعتقادی نسل جدید، برنامه‌های آموزشی خود را متناسب با این نیازها طراحی کرده است. رویکرد این مدرسه صرفاً تکرار میراث گذشتگان نیست، بلکه تربیت متکلمانی است که بتوانند با زبان روز و با بهره‌گیری از روش‌های میان‌رشته‌ای، به پرسش‌های بنیادین انسان معاصر پاسخ دهند و از مرزهای اعتقادی در فضای مجازی و رسانه‌های نوین دفاع کنند.

فارغ‌التحصیلان این مدرسه نه تنها در مراکز علمی و اجرایی حضور دارند، بلکه در عرصه‌های جدیدی مانند تولید محتوای اعتقادی برای شبکه‌های اجتماعی، پاسخگویی به شبهات در بسترهای مجازی، و گفتگوی بین‌الادیانی نیز نقش آفرین هستند. این گستره تأثیرگذاری، نشان‌دهنده نگاه آینده‌نگر مدرسه به کارکردهای اجتماعی و تمدنی علوم عقلی و اعتقادی است.

مدرسه علمیه عالی نواب

نقش
مدرسه علمیه عالی نواب